
Jan Tønnesvang

Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Skal fanatiske forbindelser forbydes ved lov?

Lad mig tilstå, at jeg ikke selv er afklaret i forhold til det spørgsmål, jeg med denne notits vil stille og ej heller forventer et entydigt svar, da et sådant måske ikke gives. Jeg vil tro, at et svar kan leveres fra to yderpositioner, hvoraf den ene vil afvise mit spørgsmål som en psykologisk absurditet, og den anden vil tage det alvorligt men samtidig være i vildrede med hensyn til at finde et passende svar. Da jeg imidlertid ikke kan slippe tanken om, at man i nær eller lidt fjernere fremtid vil komme til at beskæftige sig mere med spørgsmålet og dets konsekvenser, skal det stilles.

Udgangspunktet for mit spørgsmål er, at det både giver mening og er relevant at forsøge en non-reduktionistisk brobygning mellem jura og psykologi med afsæt i en antropologisk grundmodel, som den fremstilles hos Bertelsen. Mit spørgsmål drejer sig i forlængelse af dette om, hvorvidt man så også med en psykologisk afdækning af menneskers forskellige personlighedskonstellationer må kunne finde anledning til at lovgive og fælde forskellige domme afmålt i forhold til tilstanden af disse. I en vis forstand sker dette jo allerede, når man på grundlag af retspsykiatriske erklæringer og med lovmæssigt hjemmel dømmer visse mennesker til forvaring – nogle gange på ubestemt tid.

Dét, jeg er ude efter her, drejer sig imidlertid om noget andet, nemlig de tilfælde, hvor man har med foreløbigt ”nogenlunde tilregnelige mennesker” at gøre, som endnu ikke har lavet kriminelle handlinger, og som adspurgt svarer, at det kunne de da aldrig drømme om. Lad os for eksemplets skyld sige, at der er tale om en gruppe på fem af sådanne ”nogenlunde tilregnelige mennesker”. Og lad os samtidig – for argumentets skyld – sige, at de alle fem ved psykologisk testning scorer så højt på en skala over psykopati, at det i den psykiatriske diagnostik svarer til en antisocial eller dyssocial personlighedsforstyrrelse ifølge hhv. DSM-IV og ICD-10. Dét, man med rimelig sikkerhed ved om mennesker, der diagnosticeres som psykopater, er bl.a., at de kan virke selvsikre, venlige, socialt charmerende, legende og spændingssøgende men at de samtidig (og karakteristisk) mangler empatisk evne, udnytter andre, er mistroiske, upålidelige og hensynsløst ligegyldige overfor egen og andres sikkerhed, har lav frustrationstærskel og tendentielt er uden skyldfølelse (Dahl & Dalsegg, 1999, kap. 3). Og flere af dem sidder vel også allerede på de lukkede retspsykiatriske afsnit rundt om i landet.

Spørgsmålet er nu, om man ud fra en psykologisk (og psykiatrisk) viden om sådanne - for eksemplets skyld: endnu ikke lovovertrædende - mennesker *burde* kunne lovgive på en måde, så man fx forbyder disse ”nogenlunde tilregnelige mennesker” at danne en sammenslutning evt. som en forening med særlige kendetegn – ingen nævnt ingen glemt - alene ud fra den sandsynlighed der vil være for, at de på et senere tidspunkt vil omsætte deres psykopatiske fællesnævner i fanatiske forbindelser til stor skade for uskyldige ofre.¹

Som så mange andre (rimeligt) lovlydige borgere i dette land har også jeg - siden jeg var en halvstor dreng - lært, at loven er lige for alle. Senere forstod jeg så, at dette ikke blot var noget, mine umiddelbare omgivelser belærte mig om, men at det var selve grundprincippet i en retsstat, og at sådan burde det så være. Men endnu senere – dvs. dér, hvor jeg står i dag - er jeg så (uden helt at vide hvorfor) begyndt at tvivle om det rimelige i dette princip: og mit spørgsmål går i tråd med denne tvivl på, om det nu også *bør* være sådan?. Eller om man i stedet burde forsøge mere konsekvent at udforme lovgivningen (og de dertil eventuelle nødvendige ændringer i grundloven), så en samling psykopater *ikke* har lov hjemmel til at danne ”en forening” – alene af den grund at de er psykopater, og for de potentielle fremtidige ofres skyld?

Mit spørgsmål går altså på, om en tagen-den-psykologiske-og-psykiatriske-videnskabs-forståelse-for-forskellige-personlighedskonstellationer-til-efterretning i lovgivningsmæssige og retslige sammenhænge *burde* føre til, at man forbyder sådanne former for sammenslutning og ”foreningsdannelse” hvor det menneskelige ”grundstof” udgøres af psykopater (eller beslægtede diagnosticeringer og eksempelvis pædofile). Sagt på en anden måde: vil en tværvidenskabelig udveksling mellem psykologi og jura kunne føre til, at man fra politisk side kunne komme frem til, at gensidige psykopatiske (og pædofile) forbindelser ikke kan tillades. Og ville dette i så fald være *praktisk fornuftigt* eller en glidebane?

”Det er alene op til den politiske lovgivning og retten at fastsætte de subjektive straffebetingelser og tilregneligheden” skriver Bertelsen (p 14) – og jeg følger ham. Men hvis man tager den fulde konsekvens af den psykologiske (og psykiatriske) videnskabs indsigter om menneskets natur og udviklingsveje, hvor går så grænsen for, hvad der med henblik på sådanne fastsættelser kan tages til efterretning?

En anden måde at tage konsekvensen af psykologiske og psykiatriske indsigter kunne være, at man i forhold til spørgsmålet om vidneanonymitet lod det være afgørende, om den, der skal vidnes imod er psykopat. Ville det ikke være rimeligt at man kunne tilbydes vidneanonymitet, hvis dette er tilfældet?

Referencer

Dahl, A. A. & Dalsegg, A. (1999). Charmør og tyran: et indblik i psykopaternes og ofrenes verden: København: Munksgaard.

---

¹ Jeg er klar over, at jeg her (på overfladen) nærmer mig den opfattelse, som ligger i signalerne for den fremtidige amerikanske militære praksis i forhold til ”forventelige terrorister” – men vil her holde mig til det principielle i mit spørgsmål uden i første omgang at tage hensyn til de (formentlige) uoverskuelige konsekvenser af sådanne signaler.